

Самур

№ 7 (266) 2013-йисан 26-июль

1992-йисан январдилай акъатзава

Цийивилер

www.samurpress.net

И ЧИЛ ХАЙИ ДИГЕ Я

Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиеван тлалабунив къадайвал, и мукъвара Египетдин вири дуйньядиз сейли Александриядин ктабханада Азербайжандин члехи шаир Низами Генжевидин гуймбет эшигда. И карди Низамидин яратмишунар гьам араб уьлквейрин, гьамни вири дуйньядин клелзавайбурун риклера амуькбуник пай кутада.

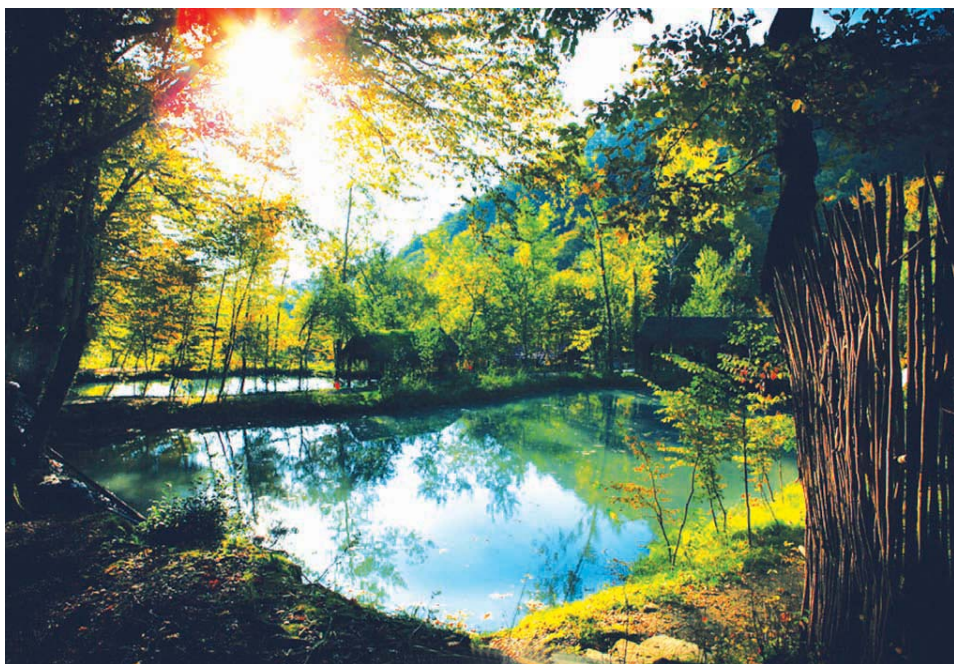
Алай йисан 23-25-сентябрдиз Азербайжандин Медениятдинни Туризмдин Министерстводи Бакуда Гейдар Алиеван 90 йисан юбилейдиз талукъарнавай, дуйньядин халкъариз талукъ тир III ктабрин ярмарка кьиле тухуда. Экечлиз кланзавай ксаривай 15-сентябрдалди арзаяр гуз жедя (bakuart.az).

Америкадин Садхъанвай Штатрин телегунгар кьиле тухузвай сейли дишегъли Опра Уинфриди Вашингтонда афроамерикан тарихдинни медениятдин музей эцигун патал 12 миллион доллар пул ганва. Музей 2015-йисуз кардик кутада. Ина 22 агъзур экспонаттар жедя.

Бакудин Бинекъеди райондин "VAQALTD" MMC-ди "Qara ləzgi çörəyi" тлвар алаз зур килодин чулав фу гьасилзава. 72 сятда чулр тахъана вичин ери хуьзвай и фу Чехиядин технологиядалди чразва.

ЭХЪ!...

ГЪАХЪ КВАХЪНАЧ

Къебеле райондин Лаца хуьре кьиле фейи са вакъиади вири къебелевийрик къалабулух кутунвай. Агъдаш райондин кьил Тофик Ибрагъимова къанунсуздаказ Лаца хуьруьн 100 гектар къван чилер гъилик авуна, чапарда тунвай. Хуьруьнвийр лагъайтла, чпин хайи чилерикай менфят къачуз тежез амай. Къунвай чилерик хуьруьн уьруьшарни акатзавай, гъавилай лацувийривай чпин мал-къарани чуьлдиз ахъайиз жезвачир.

Агъдашдин члехидан къанун кваз такъуна, вичин кефиниз кландайвал авуниз акси экъечлал Лацадин агъалийри района акция тухвана. Чпин ихтиярар хуьн патал женгиниз ара тагай абуру Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиевани шикаят авуна. Эхирни Президентдин администрациядай Къебеле райондин члехидаз талукъ тапшуругъ гана. Идалай къулухъ Гьукуматдин Эменнидин Комитетдин, гьаклни Чилерин ва Картаяр

ТуйкГуьрдай Комитетдин векилри месэла чкадал гъял авун патал Агъдашдин члехида къунвай чкадиз килигна ва ада къанунсузвилиз рехъ ганвайди малумарна. Комиссияди чилер лацувийрив вахкун къарардиз къачуна. Бубайри лагъайвал, гъахъ квахънач.

“САМУР”

Гъахъ патал
женгиниз къегъалар
экъечлал.

Лезги халкъдин
мисал

Yeniliklər

www.samurpress.net

Şimal bölgəsinə səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 18-19-da şimal bölgəsinin Siyazan, Şabran və Xaçmaz rayonlarına səfər edib. O, Siyazəndə Heydər Əliyev Mərkəzinin, YAP-ın Siyazan rayon təşkilatının və Rayon İcra Hakimiyyətinin yeni inzibati binalarının, həmçinin Gənclər Mərkəzinin açılışında iştirak edib.

Şabranda ölkənin başçısı buradakı Bayraq Meydanında yaradılan şəraitlə tanış olub. Prezidentə görülmək növbəti işlər barədə məlumat verilib.

Iyulun 19-da dövlət başçısı Heydər Əliyev Xaçmaz şəhər mərkəzində yerləşən abidəsini ziyarət edib, daha sonra yeni inşa olunan Tarix Muzeyinin binasının açılışına qatılıb. Prezident Xaçmaz İdman Olimpiya Kompleksinin, Quba-Xaçmaz Regional Mərkəzinin açılışında iştirak edib.

Qubada aeroport tikilir

Qubada müasir texnologiyalarla təchiz ediləcək yeni aeroportun tikintisinə başlanılıb. Hava limanı rayonun Aşağı Atuc, Ərməki, Cək, Davidoba və Hacıhüseynli kəndlərini əhatə edəcək ərazilərə düşür. Qudyalçayın sağ sahilində tikiləcək, 600 hektar ərazini əhatə edəcək müasir standartlara uyğun aeroport respublikamızın şimal rayonları və qonşu Rusiya üçün əlverişli olacaqdır.

Hava limanı şimal bölgəsi rayon həm turizm baxımından və həm də xarici sərmayələrin yatırılması baxımından sərfəlidir. Quba rayonu üçün bu, yüzlərlə yeni iş yerlərinin açılması deməkdir.

Balakəndə növbəti layihə

Balakən rayonunun Kortala kəndində müasir tipli tibb məntəqəsi inşa olunacaqdır. Onun tikintisi Yaponiya hökumətinin "İnsan təhlükəsizliyi" Proqramı çərçivəsində həyata keçiriləcək.

Yeni tibb məntəqəsi həm bu, həm də qonşu kəndlərin əhalisinə tibbi xidməti yaxşılaşdırmağa imkan verəcək. Onun xidmətindən 8 min nəfər istifadə edəcək. Layihənin ümumi dəyəri 121726 ABŞ dollarıdır.

**Dünya bir gül,
xalqlar onun
ləçəkləridir.**

Ləzgi atalar sözü

BAŞLICA SƏRVƏT: XALQLARIMIZ**DAĞ YƏHUDİLƏRİ**

Azərbaycanın qədim xalqlarından biri kimi dağ yəhudiləri Quba rayonundakı Qırmızı Qəsəbədə, Xaçmaz şəhərində, Göyçay, İsmayilli, Oğuz rayon mərkəzlərində və Bakı şəhərində yaşayırlar. Dağ yəhudilərinin tarixi və etnoqrafiyası ilə bağlı İ.Çerni, M.İxilov, N.Abelov, M.Bejanov, İ.Anisimov, K.Kurdov, D.Maqqid kimi tarixçilər və bir sıra başqa müəlliflər maraqlı məqalələr, oçerklər və kitablar yazmışlar. Onların arasında İ.Anisimovun 1888-ci ildə Moskvada rus dilində çap etdirdiyi "Qafqaz yəhudiləri - dağlılar" kitabı, K.Kurdovun 1912-ci ildə "Russkiy antropoloqiki jurnal" da dərc olunmuş "Bakı quberniyasının Şamaxı qəzasının dağ yəhudiləri" tarixi oçerki, özü milliyətçə dağ yəhudisi olan tarix elmləri doktoru M.İxilovun "Dağ yəhudiləri" və "Dağ yəhudilərinin böyük ailəsi və patronimiyası" adlı tarixi oçerkləri və başqa əsərləri yüksülə diqqətəlayiqdir.

Əsrlər boyu azərbaycanlıların əhatəsində yaşayan dağ yəhudiləri başqa dinə mənsub olmalarına baxmayaraq, öz qonşuları ilə daim təmasda olmuş, qaynayıb-qarışmış, xeyrədə-sərdə birlirlərinə arxa durmuşlar. Bu yaxınlıq dağ yəhudilərinin təsərrüfat məşğuliyyətində və ev-məişət ənənələrində də nəzərə çarpır. Tarixdən məlum olduğu kimi, vaxtilə Şamaxı və Göyçay ərazilərində məskunlaşan dağ yəhudiləri pay torpaqlarına malik idilər. Onlar burada taxılçılıqla, üzümçülük və tütünçülük məşğul olurdular. M.İxilovun verdiyi məlumata görə, Quba və Oğuz yaşayış məskənlərində məskunlaşan dağ yəhudilərinin pay torpaqları yox idi. Ona görə də buralarda onlar ya icarədarlıqla məşğul olur, ya da günümüzü işləyirdilər.

Bu xalqın mühüm məşğuliyyətlərindən biri də boyaqçılıq idi. XIX əsrin 40-70-ci illərində Rusiyanın toxuculuq sənayesinin rəngə olan tələbatını Dərbənd və Quba boyaq bitkiləri plantasiyaları ödəyirdi. Bu plantasiyalarda xeyli dağ yəhudisi də işləyirdi. Onlar eyni zamanda iri yaşayış məskənlərində xalça və palaz toxunması üçün yün ipin boyanması ilə məşğul olurdular. Bu sənət demək olar ki, Azərbaycanın bütün qəza mərkəzlərindəki bazarlarda yəhudi boyaqçılarının əlində cəmləşmişdi. Yəhudi boyaqçılarının boyadığı ipərin rəngi solmazdı.

Dağ yəhudilərinin Qubada, indiki Qırmızı Qəsəbədə məskunlaşmasından 300 ilə yaxın vaxt ötür. O vaxt qubalı Fətəli xan onların məskunlaşması üçün burada ayrıca ərazi ayırmışdı. Həmin vaxtdan bəri üç əsrə yaxındır ki, dağ yəhudiləri Quba əhali-

si ilə mehriban qonşuluq şəraitində yaşayırlar. Hazırda Qubanın ən abad güşəsi sayılan Qırmızı Qəsəbədə dağ yəhudiləri ilə yanaşı azərbaycanlılar, ləzgilər, xınalıqlılar və digər xalqların nümayəndələri də bir ailə kimi yaşayırlar. Uca və yaraşlıq binaları, abad küçələri, tarixi abidələri ilə diqqəti cəlb edən bu qəsəbəni Amerika Birləşmiş Ştatlarından, Almaniyadan, Fransadan, İsraildən hər il yüzlərlə elm xadimi, diplomat, jurnalist və digər peşə sahibləri ziyarət edir.

Dağ yəhudiləri öz alimləri, elm xadimləri ilə bütün dünyada şöhrət tapıb. Keçmiş Sovet İttifaqında ad çıxarmış məşhur cərrah, akademik, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Qavril İllizarov, tarix elmləri doktorları Semyon Ağayev, Mixail İxilov, Qilyard Şerebetov, Dübiyyə Baxşıyeva, kimya elmləri doktoru Yuxonov Şaulov, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru Sasun Yakubov, respublikada uzun illər yüksək partiya və dövlət aparatlarında məsul vəzifələrdə çalışmış, "Azərbaycan neftçilərinin Böyük Vətən müharibəsi illərində qəhrəmanlığı", "Neft və qələbə", "Küçük xalqın böyük taleyi" kitablarının müəllifi kimi tanınan Yakov Aqarunov, Dağ Yəhudiləri STMEGI Beynəlxalq Xeyriyyə Fondunun prezidenti, Rusiya və Avroasiya Yəhudi Konqreslərinin vitse-prezidenti, fəlsəfə elmləri namizədi German Zaxaryayev, dğnyada tanınmış iş adamları Qod Nisanov, Zarax İliyev və onlarca başqaları dağ yəhudilərinin övladlarıdır.

Bu gün respublikamızda dağ yəhudilərinin sayı 35 mini ötür. Onların burada dini təşkilatları, mədəniyyət mərkəzləri, ümumtəhsil məktəbləri fəaliyyət göstərir. Son illər respublikamızda yaşayan yəhudilərin həyatında baş vermiş bir neçə əlamətdar hadisə də buna sübutdur.

2004-cü ilin iyulunda respublikamızda Bakı Şəhəri Yəhudi İcması Evinin istifadəyə verilməsi böyük hadisəyə çevrildi. Paytaxtın Səfərləyev

küçəsində tikilmiş, müasir avadanlıqlarla və kompüterlərlə təchiz olunmuş üçmərtəbəli, yaraşlıq binada "Xesed Gerşon" xeyriyyə cəmiyyəti, yəhudi mədəniyyət mərkəzi, "Havva" xadim təşkilatı, "Gilel" gənclər təşkilatı yerləşib. Burada həmçinin uşaq baxçası, veteranlar klubu, sağlamlıq mərkəzi, bədii və təsviri sənət dərəcələri fəaliyyət göstərir. Üçüncü mərtəbədəki gənli və işıqlı iclas zalında maraqlı mədəni-kültüvi tədbirlər keçirilir.

2006-cı ildə Bakı Dövlət Universitetində "İvrit kabineti"nin açılması da əlamətdar hadisə kimi yadda qaldı. Bu kabinet İsrailin Azərbaycandakı səfirliyinin təşəbbüsü və Dağ Yəhudiləri STMEGI Beynəlxalq Xeyriyyə Fondunun prezidenti German Zaxaryayevin şəxsi vəsaiti ilə yaradılıb. Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, yəhudi xeyriyyəçiləri həm belə tədbirlərin həyata keçirilməsində, həm də Qırmızı Qəsəbədə tikinti-abadiq işlərinin aparılmasında həmişə yaxından iştirak edirlər. Bu baxımdan başqa xalqların xeyriyyəçiləri, iş adamları onlardan çox şey öyrəne bilərlər.

Bütün bunlar respublikamızda demokratiyanın inkişafının, bütün xalqlara birgə qayğının, toleranlığın nəticəsidir. Məhz buna görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev demişdir: "Biz Azərbaycanda müxtəlif millətlərin nümayəndələrinin qarşılıqlı hörmət və anlaşma şəraitində yaşaması ilə fəxr edirik. Başqa dövlətlər Azərbaycanın bu təcrübəsindən faydalanmalıdırlar."

Nəcəfzadə Nəcəfov,
"Birlik-Edinstvo"
qəzetinin baş redaktoru.

TARİXİN YADDASINDAN**ÇUKÇALAR HAQQINDA HƏQİQƏT**

Sovet folklorunda balacaboy, sadələh maral saxlayan kimi təqdim olunan çukçalar haqqında söylənənlər həqiqətə uyğun deyil. Çukçalar Uzaq Şimalın Alyaskadan Kamçatkaya qədər bütün tayfalarını özlərinə tabe etdirmiş ən güclü və döyüşkən xalqı olub. Çukot döyüşçüləri ölümdən qorxmurdular, əsir düşdükdə özlərini öldürürdülər. Əsir düşmək təhlükəsi olanda onlar hətta öz arvad-uşaqlarını da qırırdılar.

Çukçalar ancaq rusları igidlikdə özlərinə tay hesab edirdilər. Ətrafdakı tayfaları isə ümumiyyətlə sayı salmırdılar. XVIII əsrdə çukçalarla döyüşmüş kapitan Dmitri Pavlutski öz düşmənlərini belə təsvir etmişdi: "Çukçalar ucaboy, güclü, cəsur, sağlam bədənli, ağıllı, ədalətli, döyüşkən, azadlıq sevnən, yalana dözməyən xalqdır".

Çukot mifologiyasında ruslar yarım mifik varlıqlar, çayın, tütünün, qəndin, duzun və dəmirin yaratıcıları kimi təsvir olunur. Tarixdən məlum olduğu kimi, rusların çukçalarla müharibəsi 150 il davam etmiş və birincilərin xeyrinə nəticələnməmişdir. Rus çarları çukçalara baş qoşmamaları məsləhət görürdülər. Rusiya imperiyasının hakimiyyətinin Çukotkaya da şamil olunmasına baxmayaraq, çukçalar daxili işlərdə tam

müstəqilliyi qoruyub saxlamışlar. Onlar XX əsrin ortalarına kimi öz qonşularını həmişə qorxu içində saxlamışlar. Çukçaların sonuncu müharibəsi 1947-ci ildə eskimoslarla olmuş və onlar qalib gəlmişlər.

Gülxar GÜLİYEVƏ

(Эвел газетдин 2013-йисан 27-апрелдин, 22-майдин ва 21-июндин тилитра)

Кьулан вацун кьерехда алишверишдив машгул хун патал разивал кьачуз атай монголрихь галаз икь-рар кутуниз мажбур хьайи Лезги Гьамди душмандин амалдарвилдин гьавурда акьуна ва гьавилий ада аварани Серкераз, уьнуьгьый Асвараз ва хьиливи Авизаз вичин кьилив эверна лагана: "Кьуне монголрин арабайра вуч аватла чирна кланзава." Абуру чпин клеретларни кьуна, чинеба тамарай тлуз чапхунчир галайнихь фена.

ЦИН АРАБАЯР

Гьамди ракуьрай клеретлар Дербенгдай Кьулан вацл галайнихь кьезвай рекин элквей чкадиз мукьва чьунух хьана. Ина абуру серфе гьатай кумазни, са араба кьуна тамуз тухвана кланзавай. Кьвед лагьай юкьуз ихтин серфе гьатна. Аварани Серкера нубатдин араба алагдайдалай кьулух рехь хун Асваран хиве вугана, Авизан клерет адаз кумек гун патал игьятада хвена. Инаг ягьунар авун патал кьулай чка тир. Тимил кьуватралди чапхунчийрин са шумуд кьат пара кьуватар куквариз жедай. Гьакл ятлани лезгири ягьунриз рехь гана кланзава чир. Ягьунри монголлар уяхардай.

Хурушум хьайила Серкеран ниятди кьил кьуна. Гьакл ятлани са арабадин чарх хьатна. Адахь галаз кьезвай яхцур кьван монгол яракьар туна, ял ягьун патал чилел ашукьнавай. Са шумуд кас чарх тукькьуриз алахьнавай. Ихьтин макьам мад гьиле гьат тийидайди кьатлай Серкера вичин клеретлрихь галаз садлагьана чапхунчийриз басрух гана. Монголрин кьил-кьилел хьведалди лезгири абуру турунай акьудна. Араба тамуз ялна, мейитар чьунухарна, рехь душманди кьатлун тийидайвал гуьнгуьна хтуна.

Арабадиз килигайла Серкера ам зурба яракь тирди гьасятада кьатлана. Ада Гьамди и кардикай хабардар авуна. Гьамди мадни кьве клерет ракурна адавай чкачкадал акьвазна, чапхунчийри байх тийидайвал арабар сад-сад терг авун тлабабна. Гьакни хьана. Лезгири цувад икьсан кьене чапхунчийрин 40-далай виниз арабар тергна. Эхирни кьейи Тимура арабаяр гьакл агакьнагьла чирун патал савдагарин пекер алуькнавай вичин яхцурни цуд кьван аскер Кьулан вацл галайнихь ракурна. Лезгири абуру садни саламатдиз ахьайнач. Са вахтундилай и кардикай хабар кьур Тимурленг пехь хьана. Тарихчийри кьхьзвайвал, Дербендин патарив вичин залан яракьарни аскерар кьвахьнаваз акур пачагьди цийи кьилелай дагьвийриз басрух гун кьетл авуна. (Килиг: К историн Дагестана. Запис Инкачлау. РФ ИИЯЛ, ф. 1, оп. 1, д. 378).

ПЕХЬИ ХЬАНВАЙ ЧАПХУНЧИ

Тимурленга вири кьушун кьвачел кьарагьарна. Вичихь гьаф хьел акатнавай, вич аллур хьанвайди кьатлай пачагьди лезгиар чилин вичелай охда лагьана. И гафар лагьанатлани, ада мукьаятвал хвена. Адаз лезгирихь галаз женг

цугун вуч ятла хьсандиз чизвай. Гьавилий тадаракар авуна, серфе гуьзетна лезгийрал вьгин кьарардиз кьачуна. (Килиг: Тизенгаузен В.Т. Сборник материалов, относящихся к истории Золотой Орды. М., 1941. Т.II, с. 186).

Ингье Хиркисдин агьалиярни муьтлуьгь тежез акур кьейи Тимура вичин крар масакла тукьлуьрна. Ада кьвенкьве хиркисвийар кукварна, ахпа лезгийрал вьгьедайвал хьана. Хиркис (са бязи чешмейра адан тлар Хиркас хьиз кьалурнава - М.М.) ягьунриз хьсандиз гьазур хьанвай. Гьавилий ина ягьунар са шумуд юкьуз давам хьана. И хуьре ва кьунши Ирхан кьеледа кьиле фейи вакьийрикай са тарихдин чешмеда икь кьенева: "Хуьр кьуна, анжах са магьле [кьун тавунвай] амуькьна. Вини кьиле авай и чкада абурун эмирарни реисар - таватийал ва арнахурал (ибур феодалвилдин титулар я - М.М.) чьунух хьанвай. Мусурманривай (монголривай - М.М.) кьве вацран ягьунар авунатлани и магьле кьаз хьанач. [Эхирни] дуйньйирин гьаким, чьехи Аллагьдин кумекдалди анаг кьуна. Мусурманри ислам кьабудайбурук ктаднач, амайбуру вири яна кьена.

Ирхандин (аварин хуьр - М.М.) агьалийри монголрин хура акьвазун файдасуз тирди кьатлана ва гьавилий чпин эмирарни реисар яна

Гьавилий чапхунчиди Хиркис хуьрун са магьле кьун патал кьве вьрз вахт серфнай.

Садлагьана басрух гудай, душмандихь галаз эхирдалди женг цугвадай лезгийрихь галаз ягьунар тухун пачагьдиз са шумуд уьлкве кьунлай четин тир. Анжах кьясасчивили адан акьул кьахчунвай, гьакл клантлани хьурай, лезгийр тергда, лугьзувай.

Тимуран кьушундин кьвенкьве авай клеретлар Кьулан вацун кьере агакьиз-агакь тийиз лезгийрин цапанрай абурул кьванер кьвана. Вилк ва кьулух катиз кланзавай аскерар дагьвийри хьелерив тергна. Монголри тамар галайнихь физ рикл авунач, гьавилий абуру дере тирвал гьуьлуьн кьез экьечиз алахьна. Амма Гьамдидин кьушунди инани абурун рехь атланвай. Лезгийри душман пуд пахахьай элкьуьрна юкьва тунвай. Агьзурралди аскерар кьвадарай кьейи Тимур вичин кьушун кьулух цугуна, Дербендин патарвай хьиз, гьуьлуьн кьез экьечиз мажбур хьана. Амма и рекеми ам секиндив тунач. Ийфиз Ахцегь, Кьурагь ва Хив пачагьлуьгьрин кьушунри монголриз басрух гана, абуру гьаф зарар хькьурна. Кьулан вацун кьез кьведалди монголри цуд агьзурдалай гьаф аскерар кьвадарна. Вацун кьере мадни цапанри абуруз аман ганач. Гьеле ягьунрик кьил кутун тавунмаз кьадкьанни цуд агьзур аскерар кьвадарай кьейи Тимур вучдатлани тийижиз ама и лезгийри адаз маневрийар ийидай мумкинвал гьузвачир.

ЧИ ЛИТЕРАТУРАДИН АХЬАЙИЗ ТАХЬАНВАЙ ЧИНАР ЛЕЗГИ ГЬАМДИ (XIV - XV виш йисар)

кьена. Бухнаб дерада ислам кьабудна, пачагьдин лувак хьун патал чпин векилар адан кьилив ракурна. Абурун султан Ирхандай Килбах вилайтдиз катна. Адаз инин агьалийри вичиз кумек гудай хьиз хьана. Амма Ахалди дерада кьиле фейи ягьунра мусурманри султан яна кьена ва ам [адан мейит], гьакни адан женгинин юлдашар [абурун мейитар] вацлз вьгьена." (Килиг: К историн Дагестана. Запис Инкачлау. РФ ИИЯЛ, ф. 1, оп. 1, д. 378).

И вакьиадилай гуьзьуниз Тимурленга дьаведиз физвай рехь тирвал вири хуьрерал вьгьена. Вичин акьина экьечлай хуьрер кьили-кьилиди чукьурна, агьзурралди инсанар яна кьена. Муьтлуьгь хьана исламдин кьабудай агьалийри вичин налукар кьватлна. Мад гьилера кьил хьажна вичиз акьси экьеч тавурай лугьуз чкадин жематриз чьехи зулумар авуна. (Килиг: Алиев Б.Г., Шихсандова Р.С. О маршруте похода Тимура в 1395-1397 гг. через Дагестан. // Учен. зап. ИИЯЛ, т. XX (сер. обществ. наук). Махачкала, 1970). Ахпа ада лезгийрал вьгьена абурун куьк хьудда лагьана, амма адан ниятди кьил кьунач.

КЬИЛ ТАКЬУР НИЯТ

Лезгийр михьиз терг авун патал 100 агьзурдав агакьна кьушун кьватлай кьейи Тимура кьве кардикай мукьаятвал хуьзвай. Сад лагьайди ам тир хьи, чапхунчийрин цун арабайрин кьадар тмилд хьанвай ва лезгийриз абурукай чьег кьил хьудатла чизвай. Са гафуналди, гила цун арабайрал архайин хьана кланзавачир. Кьвед лагьай месаладин адахь гьаф кьабудлуьх кутазвай. Адаз аскерихь лезгийр хьтин женгчи руьгь авачир.

Пачагьдиз ягьунрик кьил кутунлай гьейри маса рехь амачир. Мад гьилера лезгийри ам чпиз кландай чкадал, чпиз кландайвал ягьунрик экьечиз мажбурнавай. Им акл лагьай чал тир хьи, дагьвийрин тактикади монголлар кланз-такланз кланик кутада.

Са шумуд юкьуз кьиле фейи женгера Тимуран аскерар лезгийрилай цудра артух телеф хьана. Вичел хирер хьанвай Гьамдиди эхирдалди кьушундиз регьбервал гьузвай. Дьаведин цуд лагьай юкьуз адан ниятди кьил кьуна. Гьуьлел гужлу лепе кьарагьай кумазни, лезгийрин тамара чьунух хьанвай клеретри ва вилк жерегда авай кьушунди санал монголриз гьуьл галайнихь хуртлар гана. Агьзурралди чапхунчийр гьуьлел гьасята тукьлуьрна. Идалай кьулуьх Тимуран аскерар генани гьаф руьгьдай аватна. Лезгийри лагьайтла, женг кьвердавай кьати авуна. Абуру монголлар Кьулан вацлалай элячиз тунач. Душмандин вацлалай элячиз кланзавай балкланрал алайбурун клеретлар кьер тирвал эгьуьннавай гьяркьув ва дарин хандакьриз аватна, терг хьана.

Вичивай саклани вилк физ тежезвайди акур Тимура хурушум хьайила женг акьвазарна. Пакамахь пачагьди экуьн яралай вичин кьушунар кьулуьх цугуна. И ягьунрилай са шумуд йис ала-тайла архиепископ Иоани де Галонифонтибуса вичин "Дуьнья кьатлунин ктабда" кьхьивал, лезгийри монголлар акл кукварнай хьи, Тимурленга вичин кушун кьулуьх цугуна, дьаведилай гьил кьачун патал эмир ганай. Гьуьзунлай Лезги Гьамди и чьехи гьаливал вичин "Уфтанвал" шиьра ге-женшдиз теснифнай.

Муьзеффер МЕЛИКМАМЕДОВ.

Цийивилер
www.samurpress.net

Кардик акатда

И мукьвара Россиядинни Болгариядин институт-ра ва университетра азербайжан члал ва медениятдин меркезар арадал гьиди. И кардик кьил кутунвайди Бакудин Славян Университет я. Университетди тухузвай крарикай сад азербайжан члал ва меденият кьесепатан уьлквейра теблиг авун я. Ина авай "Азербайжановедение" меркездин тешкилатчивиледр республикадай кьесе шумудни са меркезар арадал гьанва. Алай йисан сентябрдин эхирра Софийдин Климент Окридскидин тварунихь галай университетда ва Екатеринбургдин Федеральний Университетда азербайжан члал ва медениятдин меркезар кардик акатда.

Рикел хуьн патал

1918-йисуз эрмени дашнакри ва большевикри Кьубада тухвай геноцид гьамилалух рикел хуьн патал арадал гьизвай меморал комплекс эцигна куьтягьнава. Кьве хчи хенжелдин ушхарар авай драматдин асул кар алай паюни 6 метрдин дернин вьче чка кьазва. Ина геноцид, эрмениринни большевикрин вагьшивилер субьузавай шикилар, документар ва экспонатар кьватланава.

Истад комплексдин патарив абадвилер тухузва. Ина хьажнавай гуьмбетдин кьаншарда пайдахдин комплекс эцигнава, экв гудай система тукьлуьрзава. Пешекарри лугьзувайвал, гьаф кьадардин инсанар кучуькнавай чкадин чилер 514 квадратметр я. Инай 400 касдин кларабар жагьанва. Гьабуркай яз, 50 аялрин ва 100-далай виниз дишегьлийрин кларабар винел акьуднава. Эрменийри Кьубада лезгийр, азербайжан-вийар, татар ва маса миллетрин векилар телефнай.

Цийи колледж

Азербайжандин Гьукуматди Исмаиллы районда Гьукуматдин Гуманитар ва Техноложиядин Колледж кардик кутун патал крар кьабуднава. И кардик кьадавал республикадин талуьк министрествориз тапшуруьгьар гана. Цийи колледж паталди районда вири жуьредин кьулай шартлар арадал гьанва. Колледжа кьилдин пешеяр чирдай са шумуд факультет кардик кутада.

МУЗЕФФЕР МЕЛИКМАМЕДОВ - 65

ЗАХЪ ГАФАРИН ЛУЖ АВА

Вич 1948-йисан 25-июлдиз Къуба райондин Дигагъ хуьре дидедиз хъайи т'вар-ван авай журналист, шаир, кхъираг, тарихчи ва Чалан пешекар Музеффер Меликмамедов лезгийрин рикI алай къелемэгълийрикий я. Адан шумудни са ширирни поэмар халкъдиз хуралай чиди. Ширирни ватапересвилли ва сатирадин ширир кхъенвай кассетаар халкъдин арада гегеншидиз чк'ланва. Адан уьмуьрдин рехъни яратмишунар Дагъустан Республикадин юкьван мектебрани институтра чирзава.

Сифте яз вичин "Лезги т'вар алатIа..." ктабдалди машгур хъайи М.Меликмамедов и рекъий гзаф къелемэгълийрич чешне я. И эсердалди ада лезги литературада эссе жанрдин бине кутуна. И ктабдай Дагъустандин "Куьредин ярар" меркезди Музеффер Меликмамедоваз "Лезги халкъдин кьагърман хва" т'вар гана. Ктабдай

чукIар Дагъустандин халкъарин 14 ч'алаз элкьурна, газетризин журналриз акьудна. "Лезги т'вар алатIа..." ктабдай юкьван мектебра "Дагъустандин халкъарин адетар" предметдай учебник хъиз менфат къачузва.

Лезги ва азербайжан ч'аларал эсерар теснифзавай, 15 ктаб чапдай акьуднавай Музеффер Меликмамедован "Эрекьистан", "Эрекьдин тариф", "Жуванбур", "Зи къазар, зи сузар", "Гележег", "Демократия", "Вужар я чун?" хътин поэмар, поэзиядин "Бенеша хъиз экъечIа", "К'анидаз къве виш мани", "Касар", прозадин "Къубадин гуьлгуьла", ч'алан мес'алайриз талукъарнавай "Лезги ч'алар", азербайжан ч'алалди къелемдиз къачунвай тарихдин "Къанлу дере", "Гъажи Давуд", "Полковникдин кьин" хътин ктабар халкъдин арада иллаки машгур я.

Чи литературадик, тарихдик ва ч'алан илимдик ч'ехи пай кутур М.Меликмамедова сифте яз цудралди лезги кьагърманар ва шаирар винел акьудна, абурукий очеркари ктабар кхъена. Ада дегъ ч'аварин, юкьван виш йисарин ва алай аямдин чешмейрин, гъакини топографиядин картагирин куьмекдалди 1830-дав агакъна лезги хуьреини шегьерин т'варар винел акьудна, абурун сиягъ тукьIурна. Ада гъакини чи ойконимрин цийин индекс аралал гъана.

Вичин къелемдикай 8000-дав агакъна макс'аларин очеркар кхатнавай Музеффер Меликмамедов Советрин девирда гьукьуматдин 2 медалдиз ва Азербайжандин Журналистрин Союздин "Къзил къелем" премиядиз лайихлу хъана. Литературадин рекъий ада Азербайжандин "Араз" ва Дагъустандин "Шарвили" премияр къачуна.

Зи къелемдин дуст Музеффер! Вуна лезги поэзиядиз цийивал, женгчи руьгъ, михъи ч'ал, са анжеах жуваз махсус темаяр гъана. Ви политикадин лирика тай авачирди я. Ви сатирадикъ ахътин гуж ава хъи, руьгъ къенвай инсанни ч'лаф тарци ц'лур гуьдай саягъда вичел хъизва. Ви муьгъуббатдин лирикади гатун юкьуз ц'хъ къанх инсандиз хъиз булахдин серинвал гъизва. Ви гиссерин гурлувили, образрин тикрарсузвиле к'елдайбур гьейранарзава.

Ви проза инсандив фагъумиз тадайти я. Ада инсандик руьгъ кутазва, жуван тарихдал дамахиц, бубайрин къеъавилерикай чешне къачуз чирзава.

Седакъет КЕРИМОВА,
шаир, журналист, кхъираг, композитор

Музефферан т'вар чи литературада лезги поэзиядиз цийивал гъайи, адал пай кутур шаир хъиз амуькда. Сифте яз Музеффера чи поэзиядиз публицистикадин поэмар гъана. РикIин т'лалалди кхъенвай, халкъдин дигмиш хъанвай хъи мес'алайрикий хабар гузвай и эсерин к'елдайбан к'аннажагъдиз ч'ехиоказ таъсирзава, ам вичин гележедикай фикир ийиз мажбурзава.

Забит РИЗВАНОВ,
шаир, драматург, тарихчи
1992-йис.

Лезги халкъдин машгур хва, шаир, прозаик, журналист, публицист иерами Музеффер Меликмамедов! Вуна лезги поэзиядиз Азербайжандин вири лезгийрин руьгъ, Шагъ дагъдин такабувал, чи зегъметчи, галатун мийжжир дидейрин гиссерин зерифвални дурумлувал гъана. Прозада вуна ахътин ракарар ахъайна, ахътин цийи рекьер кутуна хъи, гила ви гуьгъуьнаваз гзаф давамчияр къевезва.

Байрам САЛМОВ, Асф МЕГЪМАН, Кичибег МУСАЕВ,
Ибрагъим ГЪУБЪСЕЙНОВ, ЖАМИДИН, Расим ГЪАЖИ,
1998-йис.

Лезги литературада сифте яз эссе жанрдин бине кутурди т'вар-ван авай шаир ва публицист Музеффер Меликмамедов я. М.Меликмамедован "Лезги т'вар алатIа..." эссе лезги литературада публицистикадикай, художественный прозадикай, поэзиядикай ва философиядикай менфат къачуна арадиз гъанвай и саягъдин тек са ктаб я...

Са гафни авачиз, М.Меликмамедован "Лезги т'вар алатIа..." эсседи XX асирдин эхирра лезги публицистика вилик финиз хейлин таъсир авуна.

Гъаким КЪУРБАН,
зари, филологиядин илимрин доктор, профессор
1998-йис.

Музефферан ч'ал гъикъван михъи, гъикъван дерин я. Чалакай икI менфат къачуна кланзавайди я. Лезги ч'алалди ширир Музеффера хъиз кхъин лазим я. Адан поэзия лезги литературадивай дамахиц жегдай цийи поэзия я.

Мут'алиб МИТАРОВ,
Дагъустандин халкъдин шаир
1992-йис.

Музеффер Меликмамедов лезги поэзиядин ц'айлапан я. Адан поэзияда ц'ай, ялав, халкъдин руьгъ ава. Адан гъар са шириди халкъдин рикIий хабар гузва. Лезги поэзиядиз цийивал гъанвай, а поэзияда вичин махсус дагъ яратмишнавай Музеффер Меликмамедов, са гафни авачиз, халисан халкъдин шаир я.

Мавлуд ЯРАГЪМЕДОВ,
филологиядин илимрин доктор
1998-йис.

Зун лезги халкъдин вишералди векирхъи галаз гуьруьмиш хъана. Амма абуруз садазни лезги халкъдин тарих, литература, меденият, адетар, ч'ал Музеффераз хъиз вири патарихъай, дериндай чизвач. Зун адан савадлуьвиле, дуьньякватIунрал, рахунрал, рафтарвилерал гьейран хъана.

Адан поэзиядинни зун гьейранарна. Им вичин ритмдал, нафосдал, мана-меттебдал гъатпайла аз юкьван ч'авалди ван тахъай хътин поэзия я. Ада к'елай ширир за жуван диктофондиз кхъена. Музефферан поэзиядиз дерин философия ва женгчи руьгъ хас я. Икхътин къеъал рухвайри, икхътин зурба шаирри, са гафни авачиз, лезги халкъдик дамах кутазва.

Валентина ЧЕРНОВСКАЯ,
тарихдин илимрин доктор, Ярославлдин
Гьукьуматдин Университетдин профессор

ГЪИКЪВАН ГАФАР
ЦАНАТИА ЗА

Гъикъван гафар панатIа за дуьньяда,
Хайи гафар, Лезги гафар, жуванбур.
Гъикъван гафар гъатнатIа зи, майвада,
Бегьер тагуз амуькнатIа гъикъванбур?

Секин хъанач садра жуван дигеда,
Ширир кхъиз Ватан лугьур хайидаз.
Уфтан хъанач зун ашкъидин уьлкведа,
Ц'уд агъзур ц'ар бахшнатIани кланидаз.

"Халкъ, халкъ" лугьуз ц'угъна рикIи датIана,
Зи гъавурда акъадай кас жагъанач.
Вири сад хъиз чун харари гатана,
Амма зи халкъ юзанац хъи, юзанац.

Гзафбур к'вал тукьIурна, жез азад,
Къисмет хъанач азавилин эквер чаз.
Я т'вар хъанач, я кар хъанач, я т'ларатI,
Мус ахъайда бахтлуьвиле рекьер чаз?

Суалрикий тукьIувена икI ц'арар зи,
Къил квадарай семе тар хъиз ама зун.
Какахънаваз акуртIа ваз ц'арар зи,
Зи к'елдайди, тугььмет мийир вуна зун.

Фикирдалди гъал амац захъ амандин,
ГъикI къечIеда гафар авай сафар зи?
Т'ал авачIа халкъдин рикIе Ватандин,
За гъикI кхъин, за низ лугьун гафар зи?

Гъикъван гафар цайитIани дуьньяда,
Чилер мублагъ кланда абур экъечIдай.
Кутуна чун къе селлери хуруда,
Гъейратдин муьгъ жедатIа чахъ элячIдай?

АКИУРДА ВУН

Завай гъалар хабар къамир,
Зи гъалари дакIурда вун.
Жуван дерлер лишан гумир,
Зи дерлери ч'агурда вун.

РикIевайбур мийир к'ватIал,
Зи гман гуьль я, ви дерт стIал.
Ч'угъваз тиртIа Ватандин тIал,
Яхц'урамаз какурдай вун.

На шумуд кас гана маса,
Къаргъишна ваз шумуд суса.
Къве чин алай гачал кваса,
Къаз жедани такурдай вун?

Вуч ама чаз вакай такур,
Я гъеш чкIай ш'уру мукур.
АлакьнайтIа гудай ваз кIур,
Пехъре муг хъиз чукIурдай вун.

Жувандакай т'лур алай лаш,
Авур йикъар рикIел кваш.
Лугьумир хъи, хъана шабаш,
Са ктуз халкъди алкIурда вун.

Зи рикIин къил авуна т'лар,
АвайтIа вахъ гъи ниятар?
Ви къилиз хъуй ви ниятар?
Ви крари галкIурда вун.

Жуванбуру ийиз гатIум,
Кана зи рикI, акъатна гум,
Вун хъиндан кхатрай тум,
Ирид чиле акIурда вун.

БАХТАВАР Я

КъачузватIа гурваря за,
Муьгъуббатдин ц'айаривай,
КукIвар жедан зун хътинди
Заманадин къаяривай?

Кланиди, вал ийиз дамах,
Ч'ехи са ашкъ аватIа захъ,
КхъизватIа тежез къуьруь,
Вун ятIа зи илгамд пери,
Захъ гафарин луж аватIа,
Ц'айлапандин гуж аватIа,
Гъи касди зал алтIушда пехъ,
Гъи душманди къада зи рехъ?

Зун такIанбур,
Эй патанбур!
АватIа кун ргаз иви?
Пехил ятIа ц'арарал зи?
Малакри варарал зи
К'ватIнаватIа гафарин эл,
ИйизватIа ширидин мел,
ГъикI тийин за к'елеяр рас,
Гъинва къе зав агакъдай кас?

Илгъамд булах агакъватIа,
Шуришурдин ван авазватIа,
Дерейрайгуьз авахъзавай,
Гаф хуьз женин алахъзавай?
ГузватIа зи гуьлуь леде,
Дагъ зи к'вачихъ ятIа тепе,
Зиди ятIа ширид майдан,
ГъикI тежен зун ина уфтан?

Зун такIанбур,
Эй патанбур!
За дердериз къазватIа гъад,
Заз кланида гузва къуват.
Гъавилий ц'ай къакъътавач,
Гъавилий къай акаътавач.
Гъикъван дерлер хъайитIани,
Дерлери зун кайитIани,
Ава лугьуз икхътин тавар,
Бахтавар я, зун, бахтавар!

КIУНЧИАР ГУМИР

Девлетда зи авач вил,
Лежбервалдай ник це заз.
Къарагъардай фикирд чил,
Тугьрез це заз, вик це заз.

Мад хиялри гузва чIун,
Вучиз и кта ава чун?
Фагъумдай кас тугьтIа зун,
Гад ваь, хуьтIуьн ц'иг це заз.

Ч'угъваз гзаф зегъметар,
Къачуна за тугььметар.
Ч'ехи Кас, на къисметар
ГайитIа, мад икI це заз.

Т'вар амачтIа чахъ минал,
ГъикI акъвазин зун санал?
Халкъдихъ галаз чин-чинал
Дердер пайдай рикI це заз.

Ширидал рикI алайда,
Эхи ийич талгъайтIа,
Элди шаир лагъайтIа,
КIунчлар гумир, цувк це заз.

QƏBƏLƏ - MDB-nin MƏDƏNİYYƏT PAYTAXTI

AZƏRBAYCANIN İSVEÇRƏSİ

TARIXIN YADIGARI

Qəbələ respublikamızın ən qədim və gözəl şəhərlərindəndir. Dəmiraparançayın sağ sahilində yerləşən buradan aydın havada Azərbaycanın ən uca zirvəsi - Bazardüzü dağı görünür.

Eramızın I əsridə Böyük Pliniy özünün "Təbii tarix" kitabında bu şəhərin adını Kabalaka (Cabalaca) kimi çəkərək onun Albaniyanın əsas şəhəri olduğunu göstərmişdir. Paytaxt VI əsrdə Parfava (Bərdəyə) köçürülmə qədər Qafqaz Albaniyasının əsas şəhəri Qəbələ olmuşdur. Ptolemey onun Xabala (Chabala) adlandığını yazmışdır. Qəbələnin adı VII əsrdə Musa Kaqan-katvasidə Kavalaka, "Erməni coğrafiyası"nda Kavaqak (Kavalak) və Ostani - Mərzpan kimi çəkilir.

1800 ildən çox dünyanın mühüm, siyasi-iqtisadi və ticarət mərkəzlərindən biri kimi tanınan Qədim Qəbələ 600 il ərzində Qafqaz Albaniyası dövlətinin paytaxtı olmuşdur. Müxtəlif tarixi hadisələrlə əlaqədar şəhər bir neçə dəfə dağıntılara məruz qalmışdır. Eramızdan əvvəl 60-cı illərdə Roma qoşunları Albaniyaya hücum etsələr də, Qəbələni işğal edə bilməmişlər. Sasanilər dövründə Qəbələ çox böyük ticarət və sənətkarlıq mərkəzi olmuşdur. Xilafət dövründə də Qəbələ ticarət və sənətkarlıq mərkəzi kimi əhəmiyyətini qoruyub saxlamışdır. XIII əsrdə monqolların hücumu zamanı Qəbələ təməzülə uğrasa da, sonralar yenidən dirçəlmişdir.

XVIII əsrin ortalarında Qəbələ ərazisində kiçik feodal dövlət olan sultanlıq yaradılmışdır. Sonralar bu sultanlıq mahal kimi Şəki xanlığının tərkibinə daxil olmuş, Şəki xanlarının təyin etdiyi naiblər tərəfindən idarə edilmişdir. 8 sentyabr 1930-cu ildə Azərbaycan Respublikasının inzibati rayonlarından biri kimi Qutqaşen rayonu yaradılmışdır. Qəbələ ərazisi 4 yanvar 1963-cü ildə Ağdaş rayonunun tərkibinə qatılmış, 17 yanvar 1964-cü ildən yenidən ayrıldıqda inzibati rayona çevrilmişdir. Rayon 7 fevral 1991-ci ilə qədər Qutqaşen, həmin tarixdən sonra öz qədim adı ilə Qəbələ adlandırılmışdır.

1959-cü ildən müntəzəm qazıntı apararaq Qəbələ arxeoloji ekspedisiyası şəhərin daha qədim və böyük hissəsini aşkara çıxarmış və buranın e.ə. IV – b.e. I əsrlərinə aid olduğunu müəyyənləşdirmişdir. Qədim şəhərin xarabalıqları rayon mərkəzindən 15 km məsafədə, Qaraçay və Cövrülu çayının arasındakı ərazidə yerləşir. Bura orta əsrlər şəhər yerindən 2 km cənub-şərqdə, Çuxur Qəbələ kəndinin yaxınlığında, Qafqaz dağlarının ətəklərində, Qaraçay və Cövrüluçay arasındakı geniş tapodadır. O, hər tərəfdən qala divarları və bürclərlə əhatə olunmuş iki böyük hissədən –

Səlbir və yerli əhalinin Govurqala adlandırdığı qaladan ibarətdir. Onlardan şərqdə, geniş düzənlikdə məbəd yeri nekropolu və tikinti qalıqları vardır.

Rayonda yüzrlər tarix və mədəniyyət abidəsi var. Əmili kəndindəki IV-VIII əsrlərə aid alban məbədi, Bum kəndindəki XIX əsrə aid məscid, Bayramkoxa kəndindəki IX-XIV əsrlərə aid Ustacan qalası, Şəfili kəndindəki XVII əsrə aid məqbərə, Həməzli kəndindəki XVI əsrə aid Şixbaba piri, Komrad dağının zirvəsindəki Komrad piri, Nic kəndindəki Hacı Qərib məscidi, Həzrə kəndindəki XV əsrə aid Şeyx Bədrəddin və Şeyx Mansur məqbərələri dövlət tərəfindən mühafizə olunur. Qəbələ şəhərində mühafizə təyinatlı qədim qüllə (IX-XI əsrlər), XVIII əsrə aid məscid, İmam Baba məqbərəsi (XVIII-XIX əsrlər), Cümə məscidi, eləcə də böyük tarix-diyarşünaslıq muzeyi vardır.

2010-cu ilin sonuna olan məlumata görə rayon əhalisinin sayı 95,133 nəfərdir. Əhalinin 73235 nəfəri azərbaycanlılar, 15649 nəfəri ləzgilər, 4640 nəfəri udlilər, 209 nəfəri türklər, 37 nəfəri isə digər millətlərin nümayəndələridir.

GÖZƏLLİKLƏR DİYARI

Qəbələdə dağlıq sahələrdən dağarası vadilərə qədər, sıldırım dərələrdən hamar səthli yaylalara qədər bütün dağlıq relyef formaları var. Böyük Qafqazın ən yüksək zirvələri : Bazardüzü (4466 m), Tufandağ (4206 m), Bazaryurd (4126 m) və Yan silsilədə yerləşən Şahdağ (4243 m) zirvələri Qəbələnin şimal sərhədlərindədir.

1800-3000 m hündürlükdə subalp və alp çəmənlikləri uzanır. 60 min hektar sahəni əhatə edən meşələr ümumi ərazinin 23,1 faizini təşkil edir. Dağların ətəyində dəniz səviyyəsindən 1000 m yüksəklikdə yerləşən şabalıd meşəsi bu rayonun sərvətidir. Buradakı ağacların hər birinin orta yaşı 500 ildən çoxdur. Rayonda fındıq, paldı, vələs, qızıllağac, qovaq, söyüd, qarağac, cökə, ağcaqayın, ardıc, şabalıd, qoz, fındıq ağacları bitir. 1975-ci ildə Çuxur Qəbələ kəndi yaxınlığında „Azərbaycanın ikinci Hırkanı" - təbii şəkildə yayılmış dəmirəgəci meşəliyi aşkar edilmişdir. Azərbaycanda yeganə olan Həməzalli kəndindəki qədim qaracöhrə ağaclarının əmələ gətirdiyi six meşəlik dünya alimlərinin diqqətini cəlb etmişdir.

Tikanlıcaş, Qumçay, Dəmiraparançay və Vəndam çayları bu rayonun ərazisindən axır.

Rayonun meşə və düzləri nəcib maral, dağ keçisi, dağ kəli, cüyür, ayı, canavar, vaşaq, meşəpişiyi, dələ, yenot, tülkü, çöl donuzu, dovşan, adi və oxlu kirpi və s. heyvanlar, Qafqaz uları, qırqovul, kək-

lik, turac, bağ toyuğu, çöl göyərçini, qartal, qarğa, köçəri quşlardan vəğ, hacıeylək, qızıl qaz, ördək və s. quşlarla zəngindir.

Qəbələ şəhərinin ətrafında çoxlu mineral su bulaqları var. Onlardan ən məşhuru - "Çömçə bulaq" Qəmərvan kəndindən 5 km şimalda, Bum çayının dərəsində, 1388 metr hündürlükdə səthə çıxan termal-mineral sudur. Təbii temperaturu 39,2°C -dir. Kükürlü və dəmirli birləşmələrlə zəngindir. Suyunun kimyəvi və fiziki xassələrinə, müalicəvi əhəmiyyətinə görə Qəmərvan mineral bulağı Qərbi Avropanın Priney yarımadasındakı məşhur Kuldur mineral suyu ilə analoq təşkil edir.

TURİZM MƏRKƏZİ

Qəbələ dünyanın turizm mərkəzinə çevrilib. Burada istirahət üçün 3 və 5 udduzlu otellər və sanatoriya fəaliyyət göstərir.

"Tufan" Dağ-Xizək Yay-Otış İstirahət Kompleksi şəhərdən təxminən 4 kilometr aralıqda yerləşir. Bu kanat yolu və xizəkçilik kompleksi 8 stansiyadan ibarət olacaq. Birinci stansiya dəniz səviyyəsindən 950 metr, sonuncu stansiya isə 1920 metr hündürlükdədir. Artıq 2 kanat yolu istifadəyə hazırdır. Bir-birindən 1414 metr məsafədə və dəniz səviyyəsindən 1250 metr və 1650 metr hündür- lükdə olan stansiyalarda son quraşdırma işləri aparılır. Kanat yolundan bir saat ərzində 1800 turist istifadə edəcək.

Qəbələ Nohur göl, Yeddi gözəl şəlaləsi, meşəli dağlarla əhatə olunan Ləzə kəndi kimi turizm marşrutları ilə zəngindir.

Qəbələ rayonu ərazisindən keçən Dəmiraparan çayı ilə ətrafdakı dağ massivinin arasındakı 80 hektarlıq meşədə qolf idman meydançası, həmçinin Qolf Akademiyası və klubu da yaradılır. Rayonda atıcılıq klubu fəaliyyət göstərir. Burada Olimpiya oyunlarına daxil edilən stend atıcılığına da xüsusi yer ayrılıb.

Rayonda heyvandarlıq-südcülük kompleksi, tütün fabriki, konserv və üzüm emalı zavodları fəaliyyət göstərir. Qəbələdə Avropanın məşhur markası Beltman fortepianolarının istehsalı fabriki də var. Burada ildə 1200-1500 fortepiano istehsal edilir.

Son illər bu qədim şəhər həm də Azərbaycanın musiqi məkanına çevrilib. Qəbələ beynəlxalq musiqi festivalında demək olar ki, dünyanın bütün ölkələrindən tanınmış musiqi və ifaçılar iştirak edir.

Bütün bu nailiyyətlərə görə bu il Qəbələ MDB-nin mədəniyyət paytaxtı elan olunub.

Əbülfəz KAMARVANVI,
Mansur MƏSİMOV.

Велотур по горным дорогам

Каждый год он приезжает в родной город Кусары и со своими единомышленниками совершает удивительные путешествия. На этот раз велотур по маршруту Аваран-Урва-Казанбулах-Кчан-Тагир-джал-Дустайр-Укур, дивившийся двое суток.

Команда состояла из известных врачей ищущих острых ощущений и одновременно пропагандирующих здоровый образ жизни, в числе которых Низами из Кусаров, Чингиз из Баку, Рафик из Хачмаса. Два года назад Фирудин с этой же группой впервые поднялся на вершину Шахдага. Не секрет, что любое путешествие сближает людей. Это вроде открытия человеческих душ. И Фирудин открыл для себя влюбленных в природу романтиков, готовых к авантурным приключениям – это добрый и отзывчивый ЛОР-врач Низами Рустамов, знаток лезгинской истории, хирург, кандидат медицинских наук, подполковник Чингиз Абдуллаев, хирург Рафик Малатов.

Командором группы единогласно был избран Низами. Для этого похода Фирудин заказал

мы успели многое сделать, мы виделись с разными людьми, общались как с индийскими богачами, так и с людьми из трущоб. Цель нашего пребывания в Индии – вакцинация населения от полиомиелита. Когда я приехал обратно в Волгоград, то узнал, что губернатор Волгоградской области Сергей Боженов летал в Италию, где отмечал свой день рождения. Более того, меня удивил тот факт, что глава региона летал в командировку за свой счет. Но здесь получается неувязочка, разве кто-то ездит в служебную командировку за свой счет? Если это так, то быть может губернатору и его свите, сопровождавшей его в этой поездке, надо как минимум выплатить денежное вознаграждение за то, что они такие честные и не стали тратить бюджетные деньги».

Акция «Вежливый водитель»

Такая идея могла родиться только в его голове – выявлять вежливых водителей. Впервые он проводил такое мероприятие в Волгограде в августе 2005 года. Тогда были выявлены более 800 вежливых водителей. А 50 автолюбителей, неоднократно проявивших вежливость на дороге, и несколько сотрудников ГИБДД, отличившихся в ходе акции, получили грамоты и ценные призы.

тают ли выскоккой?». А там все сомнения отпали. Вернувшись домой, он с друзьями решил организовать такой клуб в Волгограде. А в 1998-м стал президентом клуба.

Ротарианство стало смыслом его жизни. Например, ко дню защиты детей он привез две машины продуктов брошенным родителями ребятишкам туберкулезной больницы. Наслышанный, что те даже чай пьют без сахара, он не выдержал и захотел порадовать ребятишек. В своих 5 стоматологических клиниках объявил на один день бесплатное лечение, а затем на 15 дней – с 20 % скидкой. 50 % выручки направил на благотворительные цели. 22 инвалидам войны к 9 Мая были сделаны бесплатные протезы.

В июле 2012 года, когда произошла трагедия в Краснодарском крае, где огромная волна, вызванная проливными дождями лишила людей крова, и самое ужасное – близких, многие, небезразличные к чужой судьбе граждане собирали все необходимое и собственными силами, на личных автомобилях отправлялись на помощь к потерпевшим. Так поступил и Фирудин Абдуллаев. Со своими единомышленниками он собрал около 150 тысяч рублей, на которые был сформирован гуманитарный груз. Огромный джип, заполненный до отказа тушеной, мясными средствами, медикаментами, средствами для борьбы с мухами, клещами, комарами, средствами личной гигиены, отправился в Нижнекамск.

О ЧЕЛОВЕКЕ,

Гость «Самур»а

К нам в редакцию пришел удивительно интересный, веселый и находчивый, излучающий добро человек. Врач, ученый, писатель и альпинист, великолепный рассказчик, одинаково грамотно владеющий лезгинским, азербайджанским, русским и английским языками. Высокий, подтянутый, спортивного телосложения он выглядит на много лет моложе своего возраста. Желание совершать авантурные путешествия, покорять недоступные вершины, гнаться за острыми приключениями словно превращают его в 25-летнего молодого человека. Его главная отличительная черта – необычные поступки. Говорит заманчиво и убедительно, заряжая собеседника положительной энергией, оставляя за собой искорки белой зависти.

Люди, влюбленные в природу, в особенности в горы, понимают друг друга с полуслова. Много общего было в нашей беседе. Мне, как человеку, покорившему только одну вершину – Шахдаг, хотелось как можно больше узнать о личности, неоднократно покорявшем высочайшие вершины гор в разных уголках мира – Фирудине (Абдулабур) Абдуллаеве.

Досье известного врача

Родился Фирудин в 1955 году в городе Кусары Азербайджанской Республики. Отец Джарулла был атлетом, мать Периджахан медсестрой. Их сыновья Фирудин, Фехреддин и Азер стали врачами, дочь Фарида окончила педагогический институт. Фирудин и Азер окончив Медицинский Институт в Баку навсегда связали судьбу с Волгоградом. Затем и Фарида вместе с мужем, известным журналистом Гилалом Аскеровым, также переехала жить в Волгоград. Фехреддин работает в частной клинике «Оки» в Кусарах. Всю семью Абдуллаевых объединяет большая любовь к природе. Это чувство они унаследовали от отца, которого все знали как знатока народной медицины. Фехреддин известен как хороший врач и путешественник, собиратель лекарственных трав. Своих больных он лечит с помощью научной медицины и народным врачеванием.

Защитил кандидатскую диссертацию в 1988 году, Фирудин в течение девяти лет преподавал в Волгоградском медицинском университете. Он автор более 20 научных работ по медицине и статистике. Основатель стоматологических клиник «Медсервис СБТ» в городе Волгоград, которые работают с 1993 года. Впервые внедрил американскую систему профилактики заболеваний зубов – клининг, галиметрию.

Окончил Британскую школу бизнеса. Получил степень практика, а затем и мастера НЛП в Институте психологии в образовании, завершил двухгодичный курс «Эриксоновский гипноз» в Институте семейной и групповой психологии в Москве.

Занимается кун-фу. В любую погоду обливаешься холодной водой. 40 минут ежедневно уделяет медитации. Хобби – экстремальные виды спорта (рафтинг, горные лыжи). Прыгал с тарзанки, прыгал с парашютом, переплывал Волгу. Ежегодно совершает походы в горы. Покорял Гималаи, Эльбрус, Тибет, Фишт. Автор книги «Альпинист», который принес ему большую славу.

Награжден медалью Петра Великого за доблестный труд.

Фирудин хороший семьянин, часто в путешествия отправляется с женой Зарифой (Она тоже медик по образованию) и сыновьями Эльмаром и Камилем. Эльяр экономист, Камилль хирург. Супруга работает в одной из его клиник.

УМЕЮЩЕМ ДЕЛАТЬ

памятные значки, майки и бейсболки с фотографией доктора Низами на фоне Шахдага. Команду везде встречали радушно и гостеприимно. Ведь такой тур проводился впервые. Было очень много интересных встреч, которые они будут с благодарностью вспоминать еще много лет. Главное, чего они добились, это то, что смогли вызвать интерес к новому типу отдыха, без алкоголя и пассивности.

Кусарская команда

Впереди – новое необычное путешествие, которое пройдет в Волгограде под руководством Фирудина. Начнется оно 3 августа. Это слав по Дону на плотах. Команда состоит из 32 человек, которые в очередной раз отправятся навстречу приключениям.

Спасение летчика

Волгоградская группа альпинистов из десяти человек в то утро возвращалась из Гималаев, где в течение одиннадцати дней они поднимались на высоту 5545 метров на гору Колопота. Альпинисты приехали в аэропорт Лукла, чтобы совершить перелет в Катманду. В их составе был и Фирудин Абдуллаев.

Они ждали рейс. И вдруг им сообщили, что самолет, на котором они должны были вылететь, разбился в четырехстах метрах от них. Увидев, как несколько человек тащат на себе чудом уцелевшего, полуживого пилота, Фирудин перепрыгнул через двухметровое ограждение и побежал к ним.

Фирудин осмотрел умирающего пилота. У него не прощупывался пульс и не определялся артериальное давление. У летчика были признаки глубокого шока. Он начал оказывать экстренную помощь. Следом подбежали кардиолог из Англии, анестезиолог из Швейцарии, которые тоже были в группе туристов. В результате общих усилий уже через час пульс удалось стабилизировать.

Врачи перенесли раненого пилота в вертолет, который госпитализировал его в Катманду. Когда Фирудин Абдуллаев и другие врачи вернулись в здание аэропорта, все туристы и обслуживающий персонал аплодировали им стоя.

Открытое письмо губернатору

Врач-кардиолог из Волгограда написал губернатору области Сергею Боженову открытое письмо, в котором высказал свое негативное отношение к поездке высокопоставленного чиновника и ряда депутатов в Италию.

В то же время, когда губернатор со своей свитой находился в Италии, Абдуллаев проводил вакцинацию детей из трущоб в Индии. Благодаря его усилиям удалось спасти около тысячи детей от полиомиелита.

«Мы летали в Индию за свой счет на 15 дней, – рассказывает Фирудин Абдуллаев. – За это время

ЖИЗНЬ ЯРЧЕ

В 2012 году он вновь загорелся этой идеей. Сотрудники ГИБДД Волгограда с готовностью поддержали акцию – именно они выявляли вежливых и внимательных водителей. Присоединились к борьбе за порядок и взаимовыручку на магистралях города многочисленные партнеры и спонсоры.

– Здесь главное игра, слухи вокруг этого, создание контекста вежливости. Нет задачи поймать каждого вежливого, специально догнать, остановить и каждого отметить, – говорит Фирудин Абдуллаев.

Самую сложную работу в ходе акции выполнили сотрудники дорожно-патрульной службы. Они в течение почти трех месяцев отслеживали водителей, которые пропускали пешеходов, уступали дорогу водителям, выезжающим из дворов и автозаправочных станций. Таких водителей инспекторы останавливали для того, чтобы... поблагодарить.

Ротарианец

В 1905 году американский адвокат Пол Харрис основал в Чикаго клуб бизнесменов для "развития духа дружбы и солидарности". Аналогичные клубы стали возникать в разных городах США, и в августе 1910 года объединился в Национальную ассоциацию ротари-клубов. В 1922 году было утверждено официальное название организации – Международная ассоциация ротари. Сейчас это неправительственная некоммерческая организация деловых людей, добившихся успеха в своих областях, объединяющая более 1 млн 232 тыс. бизнесменов – членов 30 418 клубов в 163 странах. Девиз ротарианства "Служение выше личного". Одним из самых значительных проектов ротарианского движения стала борьба с полиомиелитом. Фирудин является членом этого клуба.

А все началось с его вояжей в Америку с 1996

Семья Абдуллаевых

года. Поехал сначала как специалист кафедры семейной медицины Волгоградской медицинской академии по обмену опытом. Он имел собственную фирму по оказанию медицинских услуг населению. Хотелось посмотреть, как это делается в прогрессивной стране. Жил в доме доктора Джимми Мерфи, который был не только президентом ассоциации стоматологов штата Кентукки, но и возглавлял клуб "Ротари". Вот тогда он и познакомился с постулатами и деятельностью ротарианцев, которые его просто захватили. Да и отношение к Америке резко изменилось. До близкого знакомства с этой страной он, как и многие, думал, что американцы пошаны на долларах и прибыли. Судьба же свела его с кругом людей, которые, достигнув определенного достатка, стремились помогать другим. Это ему было очень близко. Не раз до встречи с ротарианцами он хотел помогать нуждающимся, но останавливала мысль: "А поймут ли меня правильно, не посчи-

Подарок ко дню рождения

Среди его друзей много преуспевающих бизнесменов, госчиновников, депутатов, предпринимателей. Сближает их родство душ, оно не приемлет невежества и человеческого безразличия.

– Однажды, после того как мы отметили мой очередной день рождения, я спросил своих друзей, хотят ли они сделать мне подарок. Получив утвердительный ответ я раздал им мешки и перчатки, и мы отправились на уборку прилегающего к моей клинике участка от мусора. Все работало с отдачей. Приняв нас за тайжиков, некоторые жители стали нам указывать, где еще надо почистить. Мы, молча выполнили их поручения. Когда один из местных жителей наконец, узнал меня, то уже через полчаса собралась группа энтузиастов, пожелавшая участвовать в этом благородном деле. Через день о нашей акции написали все газеты, пошли обсуждения в интернете. Нашу инициативу подхватили другие люди. И пошла цепная реакция, которой все наша команда ждала, – говорит Фирудин.

Альпинист

Книгу «Альпинист. Дневник врача», которую Фирудин Абдулабур подарил мне, я прочла за одну ночь. Она запала мне в душу не только увлекательным описанием похода, но и философскими размышлениями о человеческих ценностях. На страницах книги, на постоянных контрастах между высокими и грубыми горами и мелкими и нежными цветами, материальными и нематериальными ценностями, благополучием и нищетой, чистой и грязью, человеческой волей и физическим истощением, жизнью и смертью автор пытается найти ответ на извечные вопросы: в чем смысл жизни и к чему люди стремятся, что такое счастье и как его достичь?

Вот почему эта книга обрела такую популярность и даже была переиздана. Многие высказывания автора имеют глубокий смысл, они заставляют читателя задумываться и делать выводы.

«Я врач-кардиореаниматолог и хорошо знаю цену жизни. Кроме продолжительности, для меня важно и качество жизни. Организм, как и любой ресурс надо постоянно возобновлять и прекращать к нему потребительское отношение. Наша жизнь – как банковский счет. Валюта нашей жизни – время, отпущенное нам. И этим временем нам следует распоряжаться бережно. Раньше мне казалось, что люди, занимающиеся своим здоровьем, – эгоисты. Сейчас я убежден, что тот, кто не ведет здоровый образ жизни, преждевременно лишает близких людей любимого человека. Вот кто есть настоящий эгоист!»

Прочитав книгу, я вспомнила слова Фирудина Абдуллаева, которые отчетливо раскрывают характер этого гордого и доброго, трудолюбивого и благородного, отчаянного и рискованного человека.

«Многие люди живут в замкнутом мире, который состоит из их домов и близкого окружения, в обычных заботах, не думая о других. Им не интересны чужие проблемы. Кроме удовлетворения своих личных нужд им все безразлично. Человек, который всего один раз поднимался в горы, меняется внутренне. Горы воспитывают людей. Горы дают понять, что все мы в этом бренном мире не вечны. Значит надо жить во благо других людей, во благо человеческого достоинства. Надо быть гражданином мира.»

Седарет КЕРИМОВА

ПРОФЕССОР ОСМАНОВ

Москвдин жегьил лезги алим-рикий гаф кватайла гьасятда Элхан Османов тIвар рикле хкведа. 25 йиса авайла кандидат-виллин, 33 йиса докторвиллин диссертация хвейи, 35 йиса профессорвиллин дережа кьачур и хирург вичин агалкьунралди вириниз сейли я. Дамаррин хирургиядин илимдик вичин най кутур ада трамбофлебит, варикоз, трамбоз, атеросклероз хьтин залан азар операциядин рекелди куьур вахтунда бегьмедиз сагаруникай РФ-дин ва кьецепатан уьлквейрин журналистри цIудралди макьялар кхьенва.

1975-йисан 5-августдиз Бакуда диледиз хьайи Элхана 247-нумрадин юкьван мектебда кIелна. ЦIуд йисан кьене датIана «5» кьиметар кьачур адан аттестатдиз кьастунай са «4» кьиметни кхьенай ва Элханаз ам лайих тир кьизилдин медаль ганачир. Гада руьгьдай ават тавурай лугьуз хайибуру адан рикI-дуркIун ганай. «Уьмуьр яргиди я, жуван алакьунар субутун патал гзаф режьер авайди я», - лагьанай абуру. Акьуллу гафуни акьуллу кар хада, лугьуда бубайри. Элханани субутна: Азербайжандин Гьукуматдин Медицинадин Университетдик эчелна, ана чешнеувилелди кIелна, Н.Нариманов тIварунихь галай стипендиядиз лайихлу хьана.

1988-йисуз университет акьалтIарна, М.Нагьиеван тIварунихь галай республикадин клиникада интернатурада хьайи жегьил гьавурда акьуна хьи, акьулди илим стхаар я. Илимдихь ялайтIа камадлив агакьдайдан чIалах тир гада вичин алакьунар винел акьуддай, вичи чIугур зегьметдин бегьер кIватIиз жедай майдандихь гелкьезвай.

Ихьтин майдандин суракьда аваз Москвадиз рекье гьатна ам. И.М.Сеченован тIварунихь галай Москвдин сад лагьай медицинадин университетдин хирургиядин факультетдин ординатурадик эчелай ада сифте йикьалай профессоринни муаллимрин фикир желбна.

Вичин фикир-фагьумдалди, садан куьмекни галачиз илимдин рекье кьетIен камар вегьизвай и зегьметдал рикI алай кьегьал гадади куьур вахтунда университетда чIехи гьуьрмет кьазанмишна. 2002-йисуз кандидатвиллин диссертация хвейи ада 3 йисуз дамаррин хирургиядин кафедранди кьилди лаборантвиле, 2004-2009-йисара ассистентвиле, 2009-2012-йисара доцентвиле

кIвалахна.

Са йис я ам профессор яз. 130-далай гзаф илимдин кIвалахрин автор тир Элхан Османова гьакIни 4 патент кьачуна. Адан «Ириндин хирургиядин плазмадин технологияя» тIвар ганвай монография медицинадин илимда вакьиадиз элкьенва.

Элханан несилда духтурар гзаф ав. Диде Загьидат Улуханова, халу Асим Улуханов тIвар-ван авай духтурар я. Элханан уьмуьрдин юлдаш Сабина лагьайтIа, КIцIарин сейли духтур Низами Рустамован руш я. Азербайжандин Гьукуматдин Медицинадин Университет чешнеулуз акьалтIарай Сабинади ординатура Москвдин сад лагьай медицинадин университетдин гинекологиядин ва акушервиллин факультетда кьилдиз акьудна. Алай вахтунда ам Москвдин Н.А.Семашкодин тIварунихь галай Гинекологиядин ва Акушервиллин Меркездин духтур я. Вичин гьуьлуьн хьиз, адани илимдал рикI ала. Ирид ва кьве яшар хьнвай кьве хьиз дидевалзавай Сабина гила кьетIадаказ илимдихь гел-

лихрин, инсанрихь агьвадай, датIана чирвилерихь яззавай, гегьенш дувньякьатIунар авай профессор Элхан Османован пациент хьайи инсанри ам садрани рикIелай алуддач. Адан кьилдиз СНГ-дин уьлквейрай гзаф инсанр кьезва. Азербайжандинни Дагьустандин лезгияр

Адахь галаз ихтилат авур гьар са касди «экуь инсан я ам» лугьуда. Гьиле Кьурьан, рикIе иман авай адан хайи халкьдал рикI хьунухь, адал дамахуни, дидед чIал вине кьуни гьейранарда инсан.

кьезва. Адан 4 илимдин макьала чап хьанва. Элханани виридиз хьиз, вичин уьмуьрдин юлдашдинни илимдин рекьай алакьдай куьмекар гьува.

Чина мили кььвер авай, кьени кьи-

паталди лагьайтIа, ам «жуванди» я.

Адахь галаз ихтилат авур гьар са касди «экуь инсан я ам» лугьуда. Гьиле Кьурьан, рикIе иман авай адан хайи халкьдал рикI хьунухь, адал дамахуни, дидед чIал вине кьуни гьейранарда инсан.

Гьар йисуз алай ягьун патал ватандиз - КIцIариз хкведа ам. Аваран хуьре авай чIехи бубадин кIвал кьени йида. Буба Гьажиханахь галаз санал мукьва-кьилияр, хайибуру агудда. Хуьруьн хийир-шийирдик хьатдач, лезги адетар рикIелай ра-кьурдач. Са гафунади, гзафбуруз чешне я профессор Элхан Османов вичин алакьунрални агалкьунралди.

С. КЕРИМОВА

МАДАМ АЙТЕН БАБАЛИЕВА

Айтен Бабалиева – одна из немногих во Франции преподавателей азербайджанского языка. Несмотря на то что ей всего 30 лет, у Айтен уже очень серьезный опыт: она преподавала дипломатам, уезжающим с миссией в Азербайджан, и даже самому послу Франции.

Эту изящную брюнетку можно вполне принять за парижанку. Судьба связывает Айтен с Францией с тех пор, как в 2003 году она, получив стипендию французского правительства, приехала сюда готовить диплом магистра. Теперь она аспирантка факультета лингвистики Практической школы высшего образования. Она также преподает в Государственном институте восточных языков и культуры (INALCO).

Студентам Айтен от 20 до 78. Три года назад благодаря Фонду Гейдара Алиева в INALCO была открыта преподавательская ставка. Теперь здесь можно получить диплом дополнительного языкового образования в зависимости от уровня: либо Certificat за два года при обучении восемь часов в неделю, либо Diplôme Praticque за один год, занимаясь шесть часов в неделю. «Надеюсь, что со временем появятся и дипломы о высшем образовании – бакалавра и магистра. По крайней мере, разговоры уже ведутся», – говорит Айтен. По завершении диссертации в ее планы входит написать полный учебник азербайджанского языка для франкофонов, куда входили бы и грамматика, и тексты, и разговорные упражнения

с аудиозаписями. Пока во Франции такого не существует.

Сейчас Айтен обитает в историческом центре Парижа. Родом она из села Хазры Кусарского района на границе Азербайджана с Россией. О своем родном регионе она рассказывает с большой нежностью: «Такие красивые у нас места! Река Самур, а за ней – снежные вершины гор».

В Хазры она возвращается раз в год, с родными общается в основном по скайпу. Главная ее цель на сегодняшний день – защитить диссертацию на тему «Грамматика табасаранского языка». Айтен впервые предпринимает попытку систематизировать этот редкий кавказский язык (всего 119 тысяч носителей), чтобы сохранить его. «Спаси» – самое главное для меня в жизни слово», – объясняет свой выбор Айтен.

«В Париже мне очень нравится, но не

Я все время хочу создавать что-то новое и считаю, что мое призвание именно в этом. У меня есть мечта – открыть в Баку лингвистическую школу или кафедру для исследователей.

хватает спокойствия, душевного комфорта, которые я обретаю в Баку. Это связано с абсолютно разными ритмами жизни двух городов. В Баку никто никуда не спешит. В любой момент вас примут с распростертыми объятиями и угостят чаем», – делится Айтен.

Представителей диаспоры в Париже

немного, и практиковать язык здесь сложно. Поэтому Айтен приглашает студентов на азербайджанские праздники и мероприятия: 31 декабря – День солидарности азербайджанцев, или Новруз, который отмечает в парижском ЮНЕСКО с азербайджанским застольем и концертом. Ей самой это помогает справиться с ностальгией по Баку: «Я часто думаю о нем, скучаю. Это город, к которому я очень привязана. Там прошли мои первые студенческие годы, там сейчас учатся мои братья и сестра. Поэтому, конечно, мне кажется, что жизнь там счастливей».

Возможности со временем вернуться в Баку она совсем не исключает. «Я все время хочу создавать что-то новое и считаю, что мое призвание именно в этом. У

меня есть мечта – открыть в Баку лингвистическую школу или кафедру для исследователей». Область, которая в особенности интересует Айтен, – полевая лингвистика. Это достаточно новое направление, пока еще не распространенное в Азербайджане. «Это своего рода лингвистические раскопки, – объясняет Айтен. – Лингвисты ездят по труднодоступным местам, живут вместе с коренным населением и изучают язык». В Азербайджане очень много диалектов, поэтому организовывать такие языковые экспедиции, чтобы спасти языки и целые культуры, по мнению Айтен, просто необходимо.

Татьяна ОССИПЕНКОВА,
журнал «Баку», март-апрель 2013 г.
(Сокращенно)

НОВОСТИ НА ВСЕ ГОЛОСА

ПАМЯТНИК
РАСУЛУ ГАМЗАТОВУ

В Москве, на Яузском бульваре, в преддверии 90-летия со дня рождения открыт памятник поэту Расулу Гамзатову. На церемонии присутствовали президент РФ Владимир Путин, исполняющий обязанности мэра Москвы Сергей Собянин, сенатор Совета Федерации Ильяс Умаханов, исполняющий обязанности президента Дагестана Рамазан Абдулатипов, а также родные и близкие великого поэта. Авторы памятника - Алексей Тихонов, Игорь Новиков и Шамиль Канайгаджиев. Монумент возле-ли на средства пожертвованные фондом имени Расула Гамзатова и передали в дар Москве.

НАГРАЖДЕНИЕ
ПОБЕДИТЕЛЕЙ
ОЛИМПИАДЫ

Россотрудничества в Азербайджане, Русской общиной Азербайджана и Ассоциацией преподавателей русскоязычных учебных заведений Азербайджана. Победителями Олимпиады в различных конкурсах стали более ста учащихся и учителей школ Азербайджана.

Посол России Владимир Дорохин, народный писатель Азербайджана Чингиз Абдуллаев, депутат Милли Меджлиса, председатель Русской общины Азербайджана Михаил Забелин, руководитель представительства Россотрудничества Валентин Денисов, Архиепископ Бакинский и Азербайджанский Александр, главный режиссер Русского драматического театра, народный артист Азербайджана Александр Шаровский, писатель, редактор газеты «Самур» Седагет Керимова, генеральный директор информагентства «Интерфакс-Азербайджан» Александр Иванов вручили Почетные грамоты, Благодарственные письма и призы победителям Олимпиады.

21 июня в Азербайджанском государственном Русском драматическом театре собрались лучшие учителя русского языка и литературы, школьники - победители в конкурсах Олимпиады, представители организаций соотечественников, журналисты, дипломаты.

Олимпиада по русскому языку и литературе, была организована Посольством России, представительством

ДЕНЬ СЕМЬИ,
ЛЮБВИ И ВЕРНОСТИ

8 июля в Российском центре науки и культуры в Баку праздновали День семьи, любви и верности. Праздник организовали Посольство России, представительство Россотрудничества в Азербайджане при участии Бакинско-Азербайджанской епархии Русской православной церкви.

Собравшихся поздравил руководитель представительства Россотрудничества Валентин Денисов. Семь семейных пар, живущих в браке уже больше 25 лет, достигшие благополучия и сохранившие крепость семейных отношений заслуженно были награждены памятным медалями «За любовь и верность». Это - Ямбулатовы Абдулла Сулейманович и Саня Мубиновна, Низаметдиновы Рафиат Дажметдинович и Алия Билялова, Панковы Вячеслав Федорович и Мария Аркадьевна, Юсифзаде Гаиг Юсуфович и Людмила Анатольевна, Султановы Азиз Махмеддинович и Ганира Мардановна, Олейник Юрий Иванович и Июла Владимировна, Бабешко Геннадий Викторович и Людмила Николаевна.

Памятные медали и подарки им вручили супруга Посла России в Азербайджане Ольга Дорохина, протоиерей

Константин, генеральный директор информационного агентства «Новости-Азербайджан» Гюльнара Мамедзаде, генеральный директор информационного агентства «Интерфакс-Азербайджан» Александр Иванов, народный артист Азербайджана, актриса Азербайджанского государственного Русского драматического театра Александра Никушина, писатель, главный редактор газеты «Самур» Седагет Керимова. Александра Никушина и Седагет Керимова подарили участникам праздника свои стихи о любви и верности.

АЗИЗРИН Севда

ПОБЕДА ФАРИДЫ

В мексиканском городе Пуэбла проходит чемпионат мира по тазквондо. Как сообщает сайт Федерации тазквондо Азербайджана, в третий день соревнования копилка сборной Азербайджана пополнилась первой наградой. Участница Олимпийских игр в Лондоне Фарида Азизова (67 кг) поочередно одолела Лалремпуини Фанал (ВТФ), Доюну Перисич (Сербия), Гво Тун Вей (Китай), уступила в полуфинале Чуанг Чиа Чиа (Тайвань) и стала бронзовым призером.

Таким образом, Фарида стала первой представительницей женского пола, принесшей Азербайджану медаль на чемпионатах мира по тазквондо.

Рустам АЗИМОВ

ГАФАПАГ

Тимек	- хипрен руфунин кланик пад
Тиргь	- манасуз кьекъуьнар
Тирф	- чурун емишрин са жуьре
Тиширкъин	- надинж
Ткъар	- дарман квай хъчар
Тумбукъ	- тум куьруьди
Туйкъвел	- кларасдин кьелечI клус
Тарклул	- элкъвей
Пафал	- тух тежедай инсан
Телик	- рухунин клус
Пингир	- хъчарин сорт
Фарас	- балклан (шагьматдин фигура)
Ферецил	- чурчул
Хамзар	- меряяр
Харак	- чукъван
Хилан	- сун бегъле
ХнупI	- паб
Хушма	- хуш гьиссер
Хуьчез	- кьве йисан вилик
Хче	- цел
Хшка	- виКIегь
Хшлав	- куьлуб хар хътин мурк
Хъамаш	- акъулдиз бегъемсуз
Хъинбуьба	- кIвачер цавална

КСТАТИ

В годы войны по личному распоряжению Сталина мужчин из малочисленных народов Севера не призывали, старались сберечь генофонд.

КВЕЗ ЧИДАНИ?

СССР ЧИРЗАВА

Китайда СССР чирдай институт кардик кутунва. Ина 200 алимди кIвалахзава. Абуьр вири анжах са суалдин жаваб жагъуриз алахънава. Совет гьукумат ни ва гьикI чуКIурна? Институтдин максаьд СССР-дин ягъал тир крар винел акъудун ва Китайда абуьр тикрар хъунин вилик пад кьун я.

Китайдин режьберри партиядин вири тешиклат-риз фад-фад СССР чуКIуникай, гьакIни рангу инкIлаборикай фильмайриз килигун ташшурмишнава. Ина гьакIни «Ислягь береда хатасузвилькай фагъум ая: КПСС чуКIуни тарихдин тарсар» тIвар ганвай 8 дискинин фильмдиз килигна нетижа кхуьзава.

КЪУЗУЬБУР ПАТАЛ

И йикIара Китайдин Гьукуматди куьгьне адатар хуьн патал цIийи кьанун кьабулнава. «Къуьзубуьрун ихтиярар хуьникай» тIвар ганвай и кьанунди чпин яшар 60-далай алатнавай инсанрин ихтиярар хуьз куьмек гуда. И документдив кьадайвал, гьар са касди яшар 60-далай виниз тир чпин диде-буьбайрал фад-фад кьил чуГуьна кланзава. Игътияж авай хайи-буьруз пуьдунин куьмекар гун веледрин буржи тирди кьалуьнава. Вучиз лагъайтIа исъятIа Китайда къуьзубуьрун вадакай са пай кесибвилелди яшаминш жезва.

ВНИМАНИЮ ЧИТАТЕЛЕЙ!

В районах республики на газету «Самур» можно подписаться коллективно и индивидуально в любое время.

Годовая подписка составляет 15 манатов.

Продается двухэтажный дом в Гусаре

Постоянная вода, телефон, газ, фруктовый сад.
Цена договорная. Конт.телефон: (050) 734-14-55

SAMUR

Баş редактор
Сəдагəт КƏРИМОВА

Redaksiyanın ünvanı: AZ 1073 Bakı, Mətbuat, prospekti, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.

www.samurpress.net
www.sedagetkerimova.com
e-mail:sedagetkerimova@gmail.com

Hesab nömrəsi
26233080000
"Kapital bank"ın 1 saylı
Yasamal filialı
kod 200037
VÖEN 130024708

Qəzet Azərbaycan
Respublikasının Mətbuat və
Informasiya Nazirliyində
qeydə alınıb.
Qeydiyyat nömrəsi - 78

İndeks: 5581
Sifariş: 2774
Tiraj: 3000
Tel: (012)432-92-17

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunmuşdur